

ОБИГ ІНФОРМАЦІЇ В ДЕЛІКТНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

CIRCULATION OF INFORMATION IN TORTIOUS ADMINISTRATIVE LEGAL RELATIONS IN THE CONTEXT OF INFORMATION SECURITY

Ковалів М.В., к.ю.н., професор,
завідувач кафедри адміністративно-правих дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

Сидор М.Я., к.ю.н.,
доцент кафедри адміністративно-правих дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретичних проблем адміністративного та інформаційного права щодо питань інформаційної безпеки в процесі обігу інформації. Розглядаються питання відповідальності в адміністративно-правовому аспекті в інформаційній сфері щодо обігу інформації та забезпечення інформаційної безпеки, захисту інформації та захисту особи, суспільства від деструктивного інформаційного впливу за рахунок застосування адміністративної відповідальності. Висвітлюються основні теоретичні положення щодо адміністративних деліктів у сфері обігу інформації в контексті інформаційної безпеки, проводиться оцінка проблем у досліджуваній галузі. Правова природа адміністративного делікту щодо інформаційної безпеки у контексті обігу інформації розглянута та визначена з погляду її внутрішньої структури, змістовного характеру компонентів та їх взаємозв'язку. Інформаційна безпека у зазначеному аспекті розглядається як об'єкт адміністративно-правової охорони щодо захищеності законних прав і інтересів особи, суспільства та держави від деструктивного інформаційного впливу та захисту інформації від незаконних перетворень. Подібний підхід дозволяє конкретизувати та забезпечити адресність напрямів адміністративно-правового регулювання у сфері обігу інформації з позиції інформаційної безпеки. Основні параметри аналізованих деліктів можуть бути описані виходячи з положень загальної теорії правовідносин, разом з тим вони мають яскраво виражену специфіку. Характер адміністративних деліктів у сфері обігу інформації як правової категорії визначається їх роллю та місцем у механізмах правового регулювання та правового впливу, функціональним призначенням, конкретним предметним змістом, підставами виникнення, суб'єктивним складом, матеріально-правовим та процедурно-процесуальним виразом, самостійною нормативно-правовою регламентацією. На основі представлених проблем, виявляються напрями щодо вирішення та вдосконалення механізму реалізації адміністративної відповідальності в інформаційній сфері.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, інформація, безпека, захист інформації, деструктивний інформаційний вплив, класифікація.

The article is devoted to highlighting one of the actual theoretical problems of administrative and information law regarding the issue of information security in the process of information circulation. Issues of responsibility in the administrative and legal aspect in the information sphere regarding the circulation of information and ensuring information security, information protection and protection of individuals and society from destructive informational influence due to the application of administrative responsibility are considered. The main theoretical provisions regarding administrative offenses in the field of information circulation in the context of information security are highlighted, and the problems in the researched field are assessed. The legal nature of the administrative tort regarding information security in the context of information circulation is considered and determined from the point of view of its internal structure, the meaningful nature of the components and their interrelationship. Information security in the mentioned aspect is considered as an object of administrative and legal protection, regarding the protection of legal rights and interests of the person, society and the state from destructive informational influence and protection of information from illegal transformations. Such an approach makes it possible to specify and ensure the targeting of administrative and legal regulation in the field of information circulation from the standpoint of information security. The main parameters of the analyzed torts can be described based on the provisions of the general theory of legal relations, at the same time, they have pronounced specificity. The nature of administrative torts in the field of information circulation as a legal category is determined by their role and place in the mechanisms of legal regulation and legal influence, functional purpose, specific subject content, reasons for their occurrence, subject composition, material-legal and procedural-procedural expression, independent regulatory legal regulations. On the basis of the presented problems, directions for solving and improving the mechanism of implementation of administrative responsibility in the information sphere are revealed.

Key words: administrative responsibility, information, security, information protection, destructive information impact, classification.

Інформаційні технології набули широкого поширення у всіх сферах діяльності, що зумовило значний обіг інформації та необхідність захисту інформації. Захист інформаційного простору є сьогодня стратегічним та ключовим завданням державної політики щодо забезпечення національних інтересів держави у контексті воєнної та інформаційної безпеки, розвитку цифрових економік і воєнного стану. Обіг інформації регламентується практично на всіх рівнях нормативно-правового регулювання. Це потребує вдосконалення механізмів адміністративної відповідальності у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Важливе значення для розробки проблеми мали також праці вчених-правознавців В. Б. Авер'янова, І. В. Арістової, О. А. Баранова, В. М. Бевзенка, А. І. Берлача, К. І. Белякова, Ю. П. Битяка, О. П. Віхрова, О. Д. Довганя, О. П. Дзьобаня, І. С. Грищенко, Є. В. Додіна, С. С. Єсімова, Р. А. Калужного, А. А. Козловського, Т. О. Коломоща, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, А. І. Марущака, Г. В. Новиць-

кого, Н. М. Оніщенко, О. І. Остапенка, В. Г. Пилипчука, О. О. Тихомирова, М. Я. Швеця, Ю. С. Шемчуженка та інших.

Інформаційно-правовий режим обігу інформації – це особливий порядок правового регулювання, встановлений державою у вигляді правових норм, забезпечений силою державного примусу за допомогою застосування будь-яких дій з інформацією, включаючи збирання, систематизацію, накопичення, зберігання, уточнення, оновлення, зміну, використання, поширення, передачу, блокування, знищення. У сфері обігу інформації зміст адміністративно-деліктних правовідносин безпосередньо пов'язаний із вчиненням делікту, відповідальність за який передбачено нормою Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [1].

Обіг інформації складається з кола певних дій, які пов'язані з інформацією. Оскільки обіг інформації безпосередньо пов'язаний з рухом інформації, то, необхідно

створити умови, сприятливі щодо вільного та безпечного функціонування, визначити правила обігу інформації.

У Законі України «Про інформацію» закріплені принципи правового регулювання відносин у сфері інформації, які можна віднести до принципів регулювання обігу інформації. Окремі аспекти обігу інформації закріплені у Законі України «Про захист суспільної моралі», інших нормативно-правових актах виданих у зв'язку з реалізацією правового режиму воєнного стану [2; 3; 4].

Серед принципів задля забезпечення належного обігу інформації у контексті інформаційної безпеки є: свобода пошуку, отримання, передачі, виробництва та розповсюдження інформації будь-яким законним способом; можливість встановлення обмежень доступу до інформації лише законами; достовірність інформації та своєчасність її надання; недоторканність приватного життя, неприпустимість збору, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, захист від деструктивного інформаційного впливу на особу та суспільство.

Виходячи із зазначених принципів правомірний обіг інформації можливий лише за їхнього неухильного дотримання, що сприятиме забезпеченню інформаційної безпеки.

Пошук, отримання, передача інформації, низка інших дій, що утворюють її обіг, можливі лише за вільного доступу до інформації, за винятком випадків, передбачених Конституцією України. Конституційна норма допускає обмеження прав і свободи людини та громадянина, зокрема прав у сфері обігу інформації, лише тією мірою, як це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моралі, здоров'я, прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, забезпечення оборони країни та безпеки держави.

Порушення одного з принципів обігу інформації спричиняє виникнення адміністративно-деліктних правовідносин. Дія охоронних адміністративно-правових норм спрямована на збереження позитивних правовідносин, забезпечення захисту суспільних відносин у сфері інформаційної безпеки.

Обіг інформації має здійснюватися за певними правилами, встановленими законодавством та забезпечувати інформаційну безпеку. Дані правила включають приписи: дотримання встановлених термінів надання інформації, порядку та послідовності роботи з інформацією, дотримання прав громадян на недоторканність приватного життя, особисту та сімейну таємницю, недопущення розповсюдження інформації протиправної та деструктивної інформації психологічного, сексуального характеру, направленої на підрив територіальної цілісності та суверенітету України та іншого характеру визначеного у законодавстві.

У випадках, за яких порушуються встановлені правила, виникають деліктні адміністративні правовідносини у сфері обігу інформації. Адміністративно-деліктні відносини у сфері обігу інформації є різновидом правовідносин у сфері державного управління; виникають у односторонньому порядку з ініціативи уповноваженого органу чи посадової особи як реакція порушення норми права, що передбачає адміністративну відповідальність; пов'язані з виявленням та фіксацією факту вчинення адміністративного делікту, розглядом справи про адміністративне правопорушення та рішення, виконання прийнятого у справі рішення на основі матеріальних та процесуальних адміністративно-правових норм. Законодавець розкриває поняття адміністративного правопорушення шляхом визначення його основних характеристик [5, с. 487].

Проведення диференціації деліктів у сфері інформації дозволило визначити групи деліктів у сфері обігу інформації щодо інформаційної безпеки: делікти у сфері обігу інформації, пов'язані з порушенням встановлених

термінів виконання операцій з інформацією; делікти, пов'язані з порушенням встановленого порядку надання даних; делікти, що виникли через неналежне виконання обов'язків особами з поводження з інформацією, на яких покладені у зв'язку з професійною діяльністю.

Адміністративні деліктні правовідносини у сфері обігу інформації, які впливають на стан інформаційної безпеки мають матеріальну та процесуальну складову. Матеріальні норми дозволяють визначити, що є правопорушенням у сфері інформаційної безпеки.

Процесуальні норми необхідні для регламентації провадження у справах про адміністративні правопорушення у галузі обігу інформації, найбільш важливим є процес доведення вини у скоєнні правопорушення в інформаційному просторі. За характером впливу (наявності обмежень прав) розглянута група процесуальних заходів підрозділяється на примусові та заходи не примусового характеру [6, с. 232].

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить 21 статтю, у назві яких застосовано термін «інформація». Вони розташовані у 6 главах [7, с. 232]. Говорячи про матеріальні норми, що визначають протиправні дії в галузі обігу інформації, слід зазначити, що найбільший перелік правопорушень у чинному законодавстві міститься в главі 10 КУпАП.

Аналіз чинного законодавства свідчить про розосереджене розташування норм, які встановлюють адміністративну відповідальність за скоєння деліктів у сфері інформації, у структурі КУпАП, внаслідок чого відсутня необхідна логіка щодо розташування складів адміністративних правопорушень. Ця обставина раніше зазначалася вченими. В адміністративно-правовій літературі виявляються спроби провести класифікацію правопорушень, розташованих у главі 10 КУпАП.

Вчені пропонували розмежувати адміністративні правопорушення, об'єднані у главі 10 Кодексу, на групи правопорушень: у сфері електронних комунікацій; у сфері свободи масової інформації; що посягають на встановлений законом порядок збирання, зберігання, використання, розповсюдження чи захисту інформації; що зазіхають загальні відносини у сфері інформації [8, с. 433].

Ця класифікація має позитивні сторони, зокрема, розмежовує правопорушення у сфері комунікацій та інформації, підкреслюючи необхідність правового захисту цієї групи суспільних відносин. Але класифікації властиві окремі недоліки. Виділяти в окрему групу загальні відносини у сфері інформації недоцільно, оскільки відсутній коментар, що дозволяє усвідомити, які саме правовідносини слід відносити до цієї групи.

Деякі вчені пропонують доповнити класифікацію групою адміністративних правопорушень, які посягають на встановлений законом порядок збирання, зберігання, використання, розповсюдження та захисту інформації обмеженого доступу, порядок застосування інформаційних технологій. Подібне об'єднання складів адміністративних правопорушень є неточним, оскільки пропонується об'єднати групи правовідносин, які є різними за сутністю. Зазначені групи правопорушень мають різні об'єкти протиправного посягання, що перешкоджає їх об'єднанню.

Диференціацію складів адміністративних правопорушень у сфері обігу інформації, що впливає на стан інформаційної безпеки необхідно здійснювати за ознакою об'єктивної сторони правопорушення – за способом скоєння правопорушення. Аналіз складів адміністративних правопорушень, передбачених КУпАП, дозволив систематизувати: правопорушення, які скоюють при розповсюдженні та наданні інформації; правопорушення, що посягають на порядок зберігання та захисту інформації; правопорушення, які направлені на розголошення інформації, порушення встановленого порядку пошуку, збору,

обробки інформації, розповсюдження інформації, що має деструктивний інформаційний вплив.

Наведена диференціація правопорушень в інформаційній сфері є доцільною, оскільки в основі використаний підхід, що полягає у розмежуванні сутності скоєних деліктів.

З цієї точки зору зручною для застосування права представляється диференціація складів адміністративних правопорушень на основі дій, що тягнуть скоєння правопорушення та посягають на різні групи суспільних відносин у галузі інформаційної безпеки. Такими діями є поширення інформації, порушення порядку зберігання та захисту інформації, розголошення інформації, порушення порядку обробки інформації.

В адміністративному законодавстві основний масив правопорушень у сфері обігу інформації зосереджено у різних главах Кодексу України про адміністративні правопорушення.

До правопорушень, які скоєні у сфері обігу інформації інформаційної безпеки, належать: ст. 41-3 «Ненадання інформації для ведення колективних переговорів і здійснення контролю за виконанням колективних договорів, угод»; ст. 82-3 «Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними»; ст. 163-5 «Приховування інформації про діяльність емітента»; ст. 163-9 «Незаконне використання інсайдерської інформації»; ст. 163-11 «Порушення порядку розкриття інформації на фондовому ринку»; ст. 166-4 «Порушення порядку подання інформації та виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень»; ст. 172-8 «Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень»; ст. 184-2 «Порушення порядку обліку подання інформації про дітей-сиріт і дітей, які залишилися без опіки (пклування) батьків»; ст. 186-6 «Порушення законодавства про друковані засоби масової інформації»; ст. 188-31 «Невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України»; ст. 188-47 «Порушення встановленого законом порядку отримання інформації з Єдиного державного реєстру, держателем якого є Державтоінспекція Міністерства внутрішніх справ України, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного земельного кадастру»; ст. 195-5 «Незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації»; ст. 212-3 «Порушення права на інформацію та права на звернення»; ст. 212-5 «Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію»; ст. 212-6 «Здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем»; ст. 212-9 «Порушення порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення

референдуму з використанням засобів масової інформації та порядку участі в інформаційному забезпеченні виборів»; ст. 212-11 «Ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу»; ст. 212-13 «Виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск».

Для зазначених складів адміністративних правопорушень, незважаючи на те, що законодавцем вони віднесені до різних глав КУпАП, інформація є основним об'єктом охорони. Причина, через яку ці склади включені до різних глав КУпАП полягає в тому, що законодавець прагнув розмістити склади відповідно до об'єкта, на який більшою мірою зазіхає правопорушення. У даному випадку доцільно враховувати превентивне регулювання як процес випереджувального правового впливу, що виникає у сфері реалізації охоронної функції права та під час здійснення регулятивної діяльності, спрямованої на забезпечення стабільності сформованого правопорядку та внесення позитивних змін.

Галузь обігу інформації та відповідно інформаційної безпеки у зазначених правопорушеннях є додатковим об'єктом, на який зазіхає правопорушення. У зв'язку з цим вважаємо, що окремі склади правопорушень необхідно перенести до глави 10 КУпАП, оскільки стан, в якому адміністративно-правові норми знаходяться сьогодні, не може вважатися задовільним. Логіка побудови КУпАП потребує об'єднання цих складів в одному розділі. Знаходження складів адміністративних правопорушень, скоєних у сфері обігу інформації, в єдиному розділі дозволить виключити низку проблем, пов'язаних із кваліфікацією досліджуваних нами деліктів.

З урахуванням викладеного можна констатувати, що виникнення адміністративних деліктних правовідносин у сфері обігу інформації контексті забезпечення інформаційної безпеки пов'язані зі скоєнням правопорушень у інформаційному просторі. Сутність адміністративно-деліктних правовідносин проявляється у захисті суспільних відносин, які зазнали негативного впливу внаслідок скоєння адміністративного правопорушення.

Відповідно до вироблених теоретичних положень, адміністративно-деліктні правовідносини регулюються матеріальними адміністративно-деліктними нормами, та процесуальними. Адміністративно-деліктне право поєднує інститут матеріальних та процесуальних норм.

Матеріальні норми адміністративно-деліктного права спрямовані на регулювання відносин лише між державою в особі уповноважених державних органів і посадовими особами та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення. Процесуальні адміністративно-деліктні норми переважно спрямовані на регулювання правовідносин, що виникають під час здійснення провадження у справі про адміністративне правопорушення. Процесуальні норми дають змогу реалізувати адміністративну відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/>
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
3. Про захист суспільної моралі: Закон України від 21.11.2003 р. № 1296-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1296-15>
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2160-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#Text>
5. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / Остапенко О. І., Єсімов С. С., Гулак Л. С. та ін.; Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.
6. Єсімов С. С., Бортник Н. П. Правова регламентація заходів адміністративно-процесуального примусу. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 3 (13). С. 28-34.
7. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К. І. Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.
8. Зяярний О. А. Правове забезпечення розвитку інформаційної сфери України: адміністративно-деліктний аспект: монографія. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. 700 с.
9. Єсімов С. С. Превентивне регулювання: теоретичні аспекти. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 40-47.